

Şinasi'nin Şiir Anlayışına Kuramsal Bir Bakış: Birsel Sağıroğlu, *Şinasi'nin Poetikası: Şiir, Dil ve Anlam Üzerine Bir İnceleme*, Günce Yayınları, 2024.

SEVİM BETÜL BALOĞLU*

Bu çalışma, Birsel Sağıroğlu tarafından yazılan *Şinasi'nin Poetikası: Şiir, Dil ve Anlam Üzerine Bir İnceleme* adlı eser hakkındadır. Söz konusu eser, 2024 yılının Ekim ayında Günce Yayınları tarafından 214 sayfa olarak yayımlanmıştır. Sağıroğlu, çalışmasında Şinasi'nin *Müntehabât-ı Eş'ârım* kitabından yola çıkarak onun poetikasının genel bir çerçevesini çizmektedir. Yazar, eserin literatürden farkını şöyle açıklamaktadır: “Şinasi şiirini kuramsal bir zeminde tartışan başka çalışmaların olmaması bu çalışmayı diğerlerinden ayırmaktadır” (Sağıroğlu, 2024, s. 13). Bu doğrultuda, temel düşünce ve yapı olarak Terry Eagleton'un *Şiir Nasıl Okunur?* adlı kitabından yola çıkmaktadır. Kitap, giriş bölümü hariç on dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır, bölümlerin belirlenmesinde Eagleton'ın terminolojisinden yararlanılmıştır. Dolayısıyla yazarın çalışmasını kuramsal bir zemine dayandırması, Şinasi şiirine farklı bir boyut kazandırmıştır. Kitabın her bölümünde öncelikli olarak kavramlar açıklanmış, sonrasında bu açıklamalardan yola çıkılarak Şinasi'nin şiir anlayışı, dili kullanma biçimi ve şiirlerinin anlam boyutu derinlemesine incelenmiştir.

Kitabın ilk bölümü “Şiirin Politikası” başlığını taşır. Bu bölümde, Şinasi'nin şiirlerinde politik bir tutumun olup olmadığı tartışılmaktadır. Sağıroğlu, Şinasi'nin yaşadığı dönem gereğince şiirlerinde hem Osmanlı'nın bir yansıması olarak İslami öğelerin olduğunu hem de 19. yüzyılda yaşanan yeniliklerin yer aldığını söylemektedir (2024, s. 18). Tarih ve edebî eserlerin dönemini

* Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. E-posta: betulbaloglu4296@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4806-8317.

Gönderim tarihi: 2 Aralık 2024

Kabul tarihi: 22 Aralık 2024

yansıttığı düşüncesi doğrultusunda, Şinasi'nin şiirlerinde de bu olgunun varlığı ve yeri geldiğinde şairin şiirlerinde politik bir tavır sergilediği görülmektedir. Sağıroğlu, Şinasi'nin şiirlerindeki politik tutumu şu şekilde ifade etmektedir: “*Müntehabât-ı Eş'ârım*'da bir taraftan gelenek diğer taraftan Aydınlanma Dönemi, şiirin karakteristiğini belirleyerek onu araştırmaya dolayısıyla şiirin kendinden çok başka göndergelere yöneldiği ve toplum adına sorumluluk aldığı söylenebilir” (2024, s. 30). Bu bölümde incelenen beyitler ve yapılan değerlendirmelerde yazar, Şinasi'nin şiirlerindeki politik yapıyı sunmaktadır.

“Şiirde Deneyimin Anlamı” adlı ikinci bölümde, şiirlerdeki öznenin yansıması incelenmektedir. Bu bölümdeki nihai amaç, Şinasi'nin gelenekten çıkarak bir söylem gerçekleştirip gerçekleştirmediğini sorgulamaktır. Bu kısımda araştırmacı, şairin yeni bir söylemi nasıl kurduğunu şiirlerden örneklerle inceler. Öznenin kültürüyle ilişkisinin ne şekilde oluştuğunu bu bölümde inceleyen Sağıroğlu, “Şinasi şiiri estetik açıdan olmasa da tutarlı ve iyi örgütlenmiş bir inancın ve bu inanca bağlı geleneği yansıtır. Okuru şaşırtan öngörülemez birkaç beyit dışında sıra dışı ifadeye rastlanmaz” (2024, s. 40) tespitiyle Şinasi'nin şiirine dair önemli bir niteliği işaret eder. Bu da bu bölümün ana temasını ortaya çıkarmaktadır.

“Şiir ve Trajedi” bölümünde yazar, Şinasi'nin şiirlerinde birkaç istisna durumu haricinde trajedi çelişkisi olduğundan bahsedilmediğini ifade etmektedir. Bunun şiirlerde deneyimden ziyade, edilgen bir özne olmasından kaynaklı olduğunu dile getirir. Sağıroğlu, bu bölümünü iki grup altında değerlendirmektedir. “Beyitlerin bir kısmı geleneğin yasalarını diğer kısmı 19. yüzyılın akılcı, ilerlemeci iktidarı gözler önüne serer” (2024, s. 51). Şinasi'nin hem geleneği hem de aydınlanmayı şiirlerinde göstermesi, onun bir “ötekilik” anlayışı sunduğu bundan kaynaklı olarak da şair tutumunun net bir şekilde ortaya konulmadığı yazar tarafından bu bölümde belirtilir.

Kitabın bir diğer bölümü “Şiir Mi/Nesir Mi” başlığını taşır. Bu bölümde, söz konusu eserin içerik ve dil bakımından geleneğe uygun olmasının şiir olarak ifade edilebilmesi için yeterli olup olmadığı sorgulanır. Sağıroğlu'na göre, “Şinasi'de ise istisnalar hariç tutulursa şiir; sınırları çizilmiş, bildik hayal unsurları olan bir dünyanın değerlerinin kişiler, nesnelere üzerinden yinelenmesine dayanır. Kutsal ve toplumsal değerler bütün nazım şekillerine sızdığı için şiir nesre yaklaşır” (2024, s. 68). Burada değerlendirilmesi yapılan incelemeler sonucunda Şinasi'nin şiirsel bir yapı kurarken, aynı zamanda gelenekteki gibi nesre yaklaştığını ortaya çıkarır.

“Şiir ve Kurmaca” başlığı da kitaptaki diğer bir bölümdür. Burada Şinasi'nin şiirinin gerçek bir dünyaya mı ait olduğu yoksa kurmaca mı olduğu irdelenmektedir. Yazar, Şinasi'nin şiirlerinde metafizik açıdan kurgusal yanları bulunduğunu yine bir taraftan da didaktik ve hiciv tarzında yazdığı şiirlerinden kaynaklı olarak ise gerçeklik tarafı bulunan şiirleri olduğunu öne sürer. Burada yazarın düşüncesini destekleyen diğer bir konu ise dogmatik yapıdır. Bunun kaynağı da Şinasi'nin şiirlerinde yer alan inanç kavramıdır. Bu durumda Şinasi'nin şiir yapısının dogmatik olmasının meydana getirdiği yazar tarafından açıklanmaktadır. Aynı zamanda yazar, burada verdiği örneklerle de bu düşüncesini desteklemektedir.

Sağıroğlu, buraya kadar olan kısımda şiiri anlam açısından ortaya koymaktadır. Bundan sonraki bölümlerinde şiirin dil kısmıyla ilgili incelemesini yapmaktadır. “Şiirsel Dil” ve “Yabancılaşma, Dilin Cisimleşmesi ve Ses” başlıkları altında yazar. Sağıroğlu, bu bölümü şu şekilde

tanımlar: “Şiir gösterene ya da gösterilene yapılan vurgunun yoğunluğuna göre farklı bir nitelik kazanabilir. Şinasi şiirinde ayrıcalıklı konumda olanın ‘gösterilen’ olduğunu söylemek mümkündür” (2024, s. 81). Aynı zamanda Sağıroğlu’nun tespitleri Şinasi şiirinin klasik bir yapıda, anlatının kısa ve sade yönünde olduğunu göstermektedir. Yazar, bu bölümdeki tespitlerini nazım türlerine göre daha detaylandırarak bir inceleme gerçekleştirmiştir.

Anlam ve dil meselelerinden sonra “Şiirde Biçim” ve “Şiirde Biçim-İçerik Gerilimi” başlıklarında ise çalışmanın odağı biçimdir. Bu bölümlerde, şairin şiirlerindeki biçim oluşumu gösterilir. Yazar, “*Müntehabât-ı Eş’ârım*’da biçimin şiiri belirleyen öge” olduğunu ifade etmektedir (2024, s. 102). Yine bununla beraber, Şinasi’nin şiirinde “biçim ve içerik açısından döneminin ahlaksallığına ve ideolojisine uyumlu” olduğunu ortaya koyar (2024, s. 103). Sağıroğlu, biçim ve içerik açısından ne kadar topluma uyumlu olduğunu söylese de 19. yüzyılda yaşanan kültürel değişmelerin şiirde de biçim ve içerik açısından değişimi meydana getirdiğini belirtmektedir (2024, s. 106). Bu açıdan da Şinasi’nin eskiyi reddeder bir tavır sergilediği ifade edilir. Sağıroğlu’nun değindiği diğer bir diğer nokta ise şiirin performansıdır. Bu da biçim-içerik çelişkisi olarak değerlendirilmektedir. “*Müntehabât-ı Eş’ârım*’da bir taraftan klasik formlu ve içerik bakımından şeffaf şiirler, diğer taraftan klasik formdan uzaklaşan, anlam olarak şeffaf olan ya da olmayan şiirler dikkat çeker” (2024, s. 121). Bu bölümde yazar, şiirdeki içerik ve biçim ilişkisini yine beyitlerden örneklerle ifade etmektedir.

Sağıroğlu incelemelerini belli bir bütünlük içerisinde değerlendirmektedir. Anlam yapısı, dil yapısı ve biçim yapısından sonra ritim ve ölçü bakımından bir inceleme yapar. Bu bölümde “Ritim ve Ölçü” ve “Uyak” başlıklarını taşımaktadır “Şinasi şiirinde vezin/ölçü aruzdur, aruzda yapılan en büyük yenilik ise veznin saf Türkçe şiirlerde de kullanılmasıdır” (2024, s. 130-131). Yazar, biçimsel incelemede başka şairlerin şiirlerinden de örnekler sunmaktadır. “Yahya Kemal” ve “Nazım Hikmet” örnekleri üzerinden kavramın daha anlaşılabilir olmasını sağlar. Şinasi’nin şiirine bakıldığında vurgunun, noktalama işareti kullanılmamasının şiirinin ritmine katkı sağlayan bir olgu olduğu ifade edilir (2024, s. 137). Şinasi şiirinin uyak açısından incelemesi yapılırken şairin gelenekle olan bağından dolayı şiirinin uyaklı ve vezinli olduğu belirtilir. Tek mısralı dizeler haricinde şiirin bütününde uyak olduğu dile getirilir (2024, s. 141).

Kitapta değerlendirilen bir diğer konu ise söz dizimidir. “Söz Dizimi” başlığıyla verilen bu bölümde yazar, Şinasi’nin şiirlerindeki cümle yapısını incelemiştir. Diğer başlıklarda da görüldüğü üzere Şinasi genellikle geleneksel bir anlayış içerisindedir. Bunun sonucunda da yazar, Şinasi şiirinin geleneksel cümle yapısıyla oluşturulduğunu ve şiirde her sözcüğün bu tutarlı estetik anlayışın içinde konumlandırıldığını ifade eder (2024, s. 148). Yazar, geleneksel söz diziminin dışına çıkılan sadece üç tam tarihte ve Sultan Abdülmecit tarafından yazılan marşta şiirin dikey bir gösterim sergilediğini ancak bunun genel bağlamı bozmadığını söyler (2024, s. 149). Aynı zamanda Şinasi’nin şiirlerinde anlamın açık olduğu ve alternatif okumalara gerek kalmadığı da anlaşılmaktadır.

“İmge Mi, Sembol Mü” ve kitabın son başlığı olan “Metafor” bölümünde Şinasi şiirinin başka bir bağlamı yazar tarafından incelenir. Sağıroğlu, Şinasi’nin şiirinde “imgeye çok az yer verdiğini ve sözcükler arasındaki etkileşimde ön plana çıkan şeyin daha çok kıyaslama/benzerlik ilişkisi

olduğunu” ifade eder (2024, s. 158). Araştırmacı, imgenin daha çok sembolik olduğunu ve onun da kültürel alanı içine aldığını belirtir. Aynı şekilde beyitlerde imajlar ve kesik kesik olan resimler olduğu ancak bunun görselleştirme açısından bir bütünlük sağlamadığı ortaya konulan diğer bir bağlamdır. Metafor kavramı, imge ve sembol gibi temsilî bir değer olarak tanımlanır (2024, s. 165). Yazar, Şinasi şiirindeki metaforların “yer-gök”, “ışık-karanlık”, “aşağı-yukarı”, “Tanrı-kul” olduğunu belirtir. Aynı zamanda şiirin kutuplaştırmalar, iyilik/hakikat/ödül ile kötülük/sapkınlık/ceza şeklinde net ayrımlar da içerdiği ifade edilir. Bu son bölümle yazar, *Müntehabât-ı Eş’ârım* adlı şiirin incelemesini tamamlar. Sonuç bölümünde de her bölümde belirttiği başlıkların genel bir değerlendirmesine yer verir.

Sağiroğlu tarafından yazılan bu eser, Şinasi’nin şiir anlayışını kuramsal bir açıdan incelemesi bakımından önemli görülebilir. Ayrıca eser, 19. yüzyıl şiirini biçim-içerik bağlamında bir temele dayandırması bakımından da ayrıcalıklıdır. Yazar, bu eseri ile bir taraftan 19. yüzyıldaki düşünüş biçiminin biçim ve içeriğe ne şekilde sızdığını tartışmış, diğer tarafta bu değerlendirmeleriyle ilgili kapsayıcı sonuçlara ulaşmıştır. Dolayısıyla Sağiroğlu’nun bu çalışmasıyla alışılmadık bir şiir çözümleme yöntemi ortaya koyduğu ve okurları bu özgün bir bakış açısıyla buluşturduğu ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Sağiroğlu, Birsal (2024). *Şinasi’nin Poetikası: Şiir, Dil ve Anlam Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Günce Yayınları.